

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

Tom XI

Ośrodki miejskie

FUNDACJA „DZIEDZICTWO”

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM XI

OŚRODKI MIEJSKIE

Redakcja

Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka

Darłowo – Sławno
2013

Spis treści

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI, JAN SROKA

- Ośrodki miejskie ziemi sławieńskiej**
– czynnik kulturotwórczy? 7

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI, JAN SROKA

- Stracone złudzenia? 20 lat zmagania z rzeczywistością**
– kalendarium Fundacji „Dziedzictwo” 15

ŁUKASZ BANASZEK, LIDIA WRÓBLEWSKA

- Teledetekcja archeologicznych**
krajobrazów ziemi sławieńskiej. 45

WACŁAW FLOREK

- Naturalne krajobrazy ziemi sławieńskiej**
w kontekście geologicznej historii Pomorza 81

ZBIGNIEW SOBISZ

- Flora naczyniowa**
alei i szpalerów gminy Sławno. 109

MARTIN SCHOEBEL

- Die archivische Überlieferung der Städte und Gemeinden**
des Landkreises Schlawe im Landesarchiv Greifswald 125

ANDRZEJ CHLUDZIŃSKI

- Nazwy miast powiatu sławieńskiego.** 145

EWA GWIAZDOWSKA

- Rozwój urbanistyczny Sławna w świetle planów miasta**
od czasów nowożytnych po współczesność 161

JOANNA CHOJECKA

- Gottlieb Samuel Pristaff i jego widoki miast pomorskich.** 183

MARIA WITEK, WALDEMAR WITEK

- Zabudowa ryglowa w przestrzeni miast powiatu sławieńskiego** 199

JÓZEF LINDMAJER

**Prasa w powiecie sławieńskim do II wojny światowej.
Fakty i rozważania..... 221**

KACPER PENCARSKI

**Problemy społeczne i gospodarcze
Darłowa i Sławna w latach 1918–1939 267**

WOJCIECH SIWIŃSKI

**Sytuacja aprowizacyjna ludności powiatu sławieńskiego
w pierwszych miesiącach polskiej administracji w 1945 roku 301**

JERZY BUZIAŁKOWSKI

80 lat Muzeum na zamku w Darłowie (1930–2010)..... 313

KONSTANTY KONTOWSKI

Cmentarze i miejsca pamięci o zmarłych w Darłowie..... 357

Tablice barwne 379

Indeks nazw osobowych 397

Indeks nazw geograficznych..... 405

Lista adresowa autorów 413

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM XI

OŚRODKI MIEJSKIE

2013

ZBIGNIEW SOBISZ

Słupsk

Flora naczyniowa alei i szpalerów gminy Sławno

Wstęp i uwagi metodyczne

Wykorzystanie modelu korytarzy ekologicznych (Forman 1983) pozwala na podkreślenie szczególnej roli krajobrazowej elementów liniowych, takich jak aleje śródpolne, szpalery drzew i ich pobocza. Korytarze ekologiczne, traktowane jako układy liniowe lub pasowe, stanowią istotne elementy środowiska przyrodniczego (Wołk 1987). Umożliwiają przemieszczanie się gatunków ornitofauny, drobnych ssaków, owadów i gryzoni, ale stanowią również swoiste ostoje rzadkich gatunków roślin.

Stosunkowo od niedawna funkcjonuje pojęcie użytku ekologicznego (Ustawa o ochronie przyrody z 16 października 1991 roku). Są to zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mające istotną wartość dla zachowania zasobów genowych i typów środowisk zarówno naturalnych, jak i antropogenicznych, na przykład kępy drzew i krzewów lub płaty nieużytkowanej roślinności. W skali regionalnej zaliczyć można do nich aleje i szpalery drzew, traktowane w krajobrazie rolniczym jako siedliska marginalne (Olaczek 1990).

Praca przedstawia stan zachowania alei i szpalerów drzew na terenie gminy Sławno proponowanych do objęcia ochroną prawną oraz jednego obiektu będącego pomnikiem przyrody – alei lipowej w Kwasowie. Te korytarze ekologiczne zasługują na uwagę nie tylko ze względu na dobrze zachowaną dendroflorę, ale również na udział interesującej flory roślin zielnych.

Badania nad florą roślin naczyniowych alei i szpalerów prowadzono w latach 2008–2011. Poza szczegółowymi spisami florystycznymi, mierzono obwody okazałych drzew na wysokości 130 cm od ich podstawy (pierśnica). Nazewnictwo roślin naczyniowych podano za Mirkiem i innymi (2002). Nomenklatura dendroflory jest zgodna z dziełem Senety i Dolatowskiego (2004). Wymiary drzew kwalifikujących je do ochrony przyjęto według Rucińskiego (1998). Nazwy obiektów fizjograficznych uwzględniono za Białeckim (2001).

W charakterystyce tych obiektów za nazwami miejscowości uwzględniono kolejno następujące dane i symbole:

- niemiecką nazwę miejscowości obowiązującą do 1945 roku (Kaemmerer 1988; Białeckie 2002);
- numer ewidencyjny arkusza mapy 1:10 000 (313.323 – Stary Kraków, 313.341 – Sławno Północ, 313.342 – Warszkowo, 313.343 – Sławno Południe, 313.344 – Tychowo, 313.433 – Ściegnica, 323.122 – Janiewice, 313.124 – Kolonia Janiewice) (Główny Urząd Geodezji i Kartografii 1989);
- pas i słup;
- długość obiektu;
- w przypadku alei lipowej w Kwasowie numer i data jej wpisu do rejestru pomników przyrody („Dz. Urz. Woj. Zachodniopom.” 2001).

Charakterystyka alei i szpalerów

Kwasowo (Quatzow)

313.344 – 82 × 481, 520 m, 753 – 11 października 2001 r.

Aleja stanowi część składową parku założonego na początku XIX wieku (co potwierdzają materiały kartograficzne z 1823 roku), gdy właścicielem była rodzina von Michaelis. Jednak obecność starodrzewia parkowego wskazuje, że park mógł powstać wcześniej przy XVIII-wiecznym obiekcie parterowym z dwiema oficynami (Szalewska i in. 1975). W 1819 roku majątek nabył porucznik Wilhelm von Michaelis i od tego momentu do 1945 roku dobra pozostawały w rękach tej rodziny (Michaelis 1989).

W założeniu dworsko-parkowym w Kwasowie główne osie orientowane były w linii NW–SE. W tym kierunku przebiega dzisiaj droga wjazdowa do majątku oraz równoległa aleja lipowa wychodząca od elewacji ogrodowej pałacu.

1. Kwasowo – najstarsza aleja lipowa w Polsce; fot. Z. Sobisz, 2011 r.

Aleja lipowa (il. 1) jest najstarszą w Polsce i liczy 240–290 lat (Pacyniak, Surmiński 1965). Od początku XIX wieku nazywana była Aleją Pańską ze względu na właścicieli dóbr (Saeume 1986). Spośród 24 lip drobnolistnych *Tilia cordata* najokazalsza ma 630 cm obwodu, powyżej 500 cm mają dwa drzewa (510 i 560 cm), powyżej 400 cm – sześć drzew (405, 425, 430, 445, 490 i 500 cm). Między lipami rosną olbrzymie kasztanowce pospolite *Aesculus hippocastanum*, z których sześć ma obwód powyżej 300 cm (trzy drzewa po 310, jedno 325 i dwa po 370 cm) oraz trzy piękne graby pospolite *Carpinus betulus* (255 i dwa drzewa po 290 cm). W warstwie runa alei na wysokości wjazdu do lasu rośnie komosa strzałkowata *Chenopodium bonus-henricus*, która na Pomorzu jest gatunkiem rzadkim, znajdującym się na Czerwonej Liście (Żukowski, Jackowiak 1995).

Kwasowo (Quatzow), 313.344 – 82 × 481, 90 m

Założenie parkowe jest dobrze zachowane – układ alei, szpalerów, grupy starodrzewia, otwarte polany pozwalają na odtworzenie pierwotnych osi krajobrazowych parku. Niewątpliwie ważną linią jest aleja prowadząca od głównej drogi dojazdowej do pałacu, prostopadła do szpaleru dębowo-bukowego. Szpaler dębowy składa się z pięciu potężnych dębów szypułkowych *Quercus*

robur (390, 400, 420, 515 i 540 cm). Między dębami rosną dwie lipy drobno-
listne *Tilia cordata*.

Przedłużeniem szeregu dębowego jest biegnący prostopadle do niego szpaler bukowy przy boisku sportowym. Składa się z 27 starych buków pospolitych *Fagus sylvatica*, z których siedem zaliczono do najbardziej okazałych (300, 380, 415, 430, 440, 460 i 500 cm). Na końcu kolumny buków rosną dwa kasztanowce pospolite (320 i 340 cm) oraz topola biała *Populus alba* o obwodzie 380 cm.

Tychowo (Wendisch Tychow), 313.344 – 84 × 486, 400 m

W rejonie Tychowa występują cztery aleje, które dla potrzeb inwentaryzacji przyrodniczej oznaczono kolejno symbolami: T-1, T-2, T-3, T-4. Związane są nierozzerwalnie z majątkiem rodziny von Kleist. Miejscem centralnym, w którym się zbiegają, jest park, położony w północnej części wsi, mający charakter naturalistyczny, krajobrazowy. Walory widokowe podnoszą górki widokowe powstałe z wykopów pod stawy. Jedna z nich, osławiona ludowymi przekazami to Chropawiec (Rauher Berg).

Stawy połączone są systemem meandrujących rowów, w których przepływ wody był niegdyś regulowany za pomocą grobli i przepustów. Obecnie zarówno sadzawki, jak i rowy, zwłaszcza we wschodniej części parku, są w znacznym stopniu zamulone i zarośnięte. Z wielu mostków zachował się tylko jeden – Kamienny Most (Steinerne Brücke).

Podwójna Aleja Duchów (T-1) prowadziła od pałacu do drogi Sławno (Schlawe) – Korzybie (Zollbrück). Dawny pałac w południowo-wschodniej części parku, w związku z groźbą zawalenia, został zburzony zimą 1978 roku (Misiewicz, Grodzka 1993). Aleja była wymieniana w dokumentach jako droga do jazdy konnej (zewnętrzne pasy) i jako Aleja Pańska (pas środkowy) (Schulz 1989). Według przekazów mieszkańców Tychowa, pasy zewnętrzne służyły również konduktom żałobnym, stąd nazwa Aleja Duchów.

Trakt liczy 208 drzew. Po prawej stronie od nieistniejącego pałacu do drogi Sławno – Korzybie rośnie 99 drzew, z czego 10 ma obwody powyżej 300 cm, najokazalsze z nich – 370 cm. Pięć lip jest oplecionych bluszczem pospolitym *Hedera helix*, podlegającym ochronie prawnej. Lewa strona alei liczy 109 drzew: 12 z nich ma obwody powyżej 300 cm, pięć od 350 do 375 i siedem od 310 do 345 cm.

Tychowo (Wendisch Tychow)

313.344 – 84 × 487, 700 m

Aleja T-2 liczy 228 drzew i jest złożona z lip drobnolistnych, klonów pospolitych *Acer platanoides* i klonów jaworów *Acer pseudoplatanus* oraz dębów szy-

pułkowych. Równoległa do Alei Duchów była tylko drogą gospodarczą. Przewożono nią ziemniaki do gorzelnii i ziarno do spichlerzy (Schulz 1989). Podszycie stanowią: bez czarna *Sambucus nigra*, malina właściwa *Rubus idaeus*, karagana syberyjska *Caragana arborescens* i podrost gatunków alejowych.

Tychowo (Wendisch Tychow)

313.344 – 84 × 487, 313.433 – 84 × 488, 1600 m

W skład alei T-3 wchodzi 314 drzew: klony pospolite i klony jawory, brzozy brodawkowate *Betula pendula*, jesiony wyniosłe *Fraxinus excelsior*, wiązy górskie *Ulmus glabra* i dęby czerwone *Quercus rubra*. Jest ona prostopadła do Alei Duchów i prowadzi od zakrętu szosy przy gorzelnii do Bzowa (Besow) w kierunku granicy gminy (do lasu), częściowo brukowana na podjazdach do pól uprawnych.

Była to ważna droga gospodarcza ze względu na usytuowanie większości pól i pastwisk w tej części tychowskiego majątku rycerskiego (Michaelis 1989). Uwagę zwracają drzewa o cechach pomnikowych: kasztanowiec pospolity (o obwodzie 520 cm), dwa klony jawory (410, 460 cm), klon srebrzysty *Acer saccharinum* (260 cm), dwie jabłonie płonki *Malus sylvestris* (135 i 210 cm) i grusza pospolita *Pyrus pyrastrer* (205 cm). W podszycie alei rośnie: głóg jednoszyjkowy *Crataegus monogyna*, żarnowiec miotlasty *Sarothamnus scoparius*. Zanotowano to również dużo podrostu wiązu polnego w odmianie korkowej *Ulmus minor* var. *suberosa*.

Tychowo (Wendisch Tychow), 313.342 – 85 × 487, 86 × 487, 1650 m

Lipowa aleja śródpolna T-4 od zakrętu drogi Tychowo – Bzowo, w kierunku Noskowa liczy łącznie 157 drzew, z czego 16 ma obwody powyżej 350 cm. Niektóre z tych lip były intensywnie ogławiane, a najokazalsza z nich ma odwód 385 cm. Przy większości drzew obserwowano stare, nieprzycinane odrośla. W podszycie alei notowano: żarnowiec miotlasty, bez czarna, głóg jednoszyjkowy i podrost czeremchy amerykańskiej *Padus serotina*. Przy alei widoczne jest wzniesienie Srebrnogóra (Silberberg) – według miejscowych przekazów, było to miejsce schadzek czarownic (Wetzel 1931).

Wyszkowo (Sigurdshof), 313.433 – 82 × 488, 140 m

Majątek Wyszkowo należał do dóbr Tychowa (Schulz 1989). Ostatnim właścicielem był Sigurd von Kleist (od jego imienia nazwa dziś już nieistniejącego majątku). W latach 1940–1941 w budynku dworu działało konspiracyjne Seminarium dla Wikarych Kościoła Wyznającego (założonego jako sprzeciw części ewangelików przeciw opanowaniu przez nazistów Niemieckiego

2. Szpaler świerkowy w Wyszku; fot. Z. Sobisz, 2011 r.

Kościół Ewangelickiego). Pracami Seminarium kierował Dietrich Bonhoeffer (Quer 1986). W październiku 1999 roku członkowie sekcji amerykańskiej Międzynarodowego Towarzystwa Dietricha Bonhoeffera wmurowali tablicę upamiętniającą seminarium Kościoła Wyznającego i jego twórcę za szpalerem świerkowym oddzielającym park od drogi Tychowo – Korzybie (Pejsa 2003). Przy płycie nagrobnej rośnie chroniona śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis* i przyłaszczka pospolita *Hepatica nobilis*.

Szpaler składa się z 51 drzew (il. 2). Po lewej stronie wjazdu na parking rośnie 20 drzew (70–220 cm), po prawej stronie natomiast 31 drzew (60–210 cm). Szpaler oddzielał dawny ogród (dzisiejszy parking) od szosy. Na zachowanym planie sytuacyjnym majątku rycerskiego Tychowo z 1941 roku można wyróżnić zabudowania dworskie i ogród, należące do Wyszku. Świerkowa aleja stanowi dzisiaj granicę oddziału 421 obrębu Żukowo Nadleśnictwa Sławno.

Warszkówko (Neu Warschow), 313, 342 – 86 × 483, 86 × 484, 1060 m

Aleja liczy 242 lipy drobnolistne (tabl. VI A). Brukowany trakt do Warszkówka rozpoczyna się od drogi powiatowej Warszkowo (Alt Warschkow) – Korzybie (Zollbrück). W Warszkówku przy posesji nr 1 kończy go dąb czerwony o obwodzie 350 cm. 12 lip ma obwoły od 310 do 335 cm. Podszyt stanowią

krzewy bzu czarnego i podrost klonu pospolitego. Na poboczach alei obserwowano częste występowanie nawłoci późnej *Solidago gigantea*. Nawłoc późna należy do najbardziej ekspansywnych roślin spotykanych w Polsce (Tokarska-Guzik 2005).

Gwiazdowo (Quäsdow), 313.343 – 80 × 484, 360 m

W Gwiazdowie zinwentaryzowano dwie aleje, które oznaczono symbolami G-1 i G-2. Aleja G-1 złożona jest z 80 drzew: lip drobnolistnych i szerokolistnych *Tilia platyphyllos*, dębów szypułkowych i sosen zwyczajnych *Pinus sylvestris*. Aleja śródpolna znajduje się za gminnym wysypiskiem śmieci (tabl. VI B). Spośród drzew alejowych 11 lip drobnolistnych ma ponad 300 cm, a najokazalsza z nich – 515 cm obwodu. Natomiast pięć lip szerokolistnych ma ponad 250 cm obwodu. W podszyciu dominuje: bez czarny, głóg jedno- i dwuszyjkowy *Crataegus laevigata* i porzeczka alpejska *Ribes alpinum*. Zanotowano również sporo podrostu drzew alejowych. W runie notowano łubin trwały *Lupinus polyphyllus*.

Gwiazdowo (Quäsdow), 313.122 – 79 × 484, 810 m

Aleja śródpolna G-2 prowadzi od sklepu w Gwiazdowie w kierunku pierwszych zabudowań Kolonii Gwiazdowo. Liczy łącznie 56 lip drobnolistnych, z czego pięć drzew ma obwody 300 cm i więcej, a najokazalsza – 330 cm. Podszyt o charakterze czyżni z udziałem: śliwy tarniny *Prunus spinosa*, bzu czarnego, głogu dwuszyjkowego, róż: dzikiej *Rosa canina* i rdzawej *Rosa rubiginosa* oraz śliwy domowej mirabelki *Prunus domestica* subsp. *syriaca*.

Żukowo (Suckow), 323.122 – 77 × 487, 210 m

Majątek ziemski i lasy Żukowa były dobrami rycerskimi rodu von Podewils-Krangen. Majątek ziemski liczył wówczas 1240 ha gruntów orných i 3329 ha lasów administracyjnie ujętych jako nadleśnictwo, którego siedzibą była osada Suckow w pobliżu wsi Łętowo (Lantow), otoczona parkiem i aleją starych dębów szypułkowych. W 1931 roku rodzina von Hohenzollern-Sigmaringen sprzedała podupadające dobra berlińskiemu towarzystwu osadniczemu Pommersche Siedlungsgesellschaft, które przeprowadziło na tym obszarze akcję osadniczą. Doszło przy tym do parcelacji i podziału majątku. Lasy pozostały jednak w rękach von Hohenzollernów (Köpke 1989). Według archiwalnych materiałów kartograficznych park powstał na przełomie XVIII i XIX wieku (Grecki 1979).

Aleja powstała w pierwszej połowie XX wieku i prowadziła do wsi od zespołu budynków nadleśnictwa. Przed traktem od strony wsi zwraca uwagę dąb szypułkowy o obwodzie 410 cm (il. 3). Szpaler kasztanowców pospolitych

3. Pomnikowy dąb szypułkowy (410 cm) w Żukowie; fot. Z. Sobisz, 2011 r.

liczy 26 drzew o obwodach 315–340 cm (il. 4). Uzupełnieniem jest sześć lip drobnolistnych, sześć dębów szypułkowych i dwa jesiony wyniosłe. Podszyc stanowią krzewy głogu jednoszyjkowego oraz podrost lipy drobnolistnej i grabu zwyczajnego. W runie rośnie masowo bluszcz kurdybanek *Glechoma hederacea* i jaskier rozłogowy *Ranunculus repens*.

Brzeście (Hohenzollerndorf), 323.122 – 77 × 485, 320 m

Szpaler grabowy w kształcie elipsy posadzony został w 1931 roku na skrzyżowaniu dróg w centrum wsi. Brzeście było folwarkiem Żukowa, a obsadzona grabami elipsa służyła jako plac zabaw i zebrań (Köpke 1989).

Szpaler liczy łącznie 123 graby, miejscami zrośnięte i fantazyjnie skrzyżowane pnie w wyniku częstego przycinania (il. 5; tabl. VIII A). 12 drzew ma obwody 110 cm i więcej, a najokazalsze – 175 i 180 cm. Uwagę zwracają dwie brzozy brodawkowate przy kapliczce: 210 i 215 cm, i dwie przy wjeździe do sklepu – 160 i 225 cm. Teren przy kapliczce obsadzono: żywotnikiem zachodnim *Thuja occidentalis*, tawułą japońską *Spiraea japonica*, bukszpanem wieczniezielonym *Buxus sempervirens*, cyprysikiem groszkowym *Chamaecyparis pisifera* i różnecznikiem katawbijskim *Rhododendron xcatawbiense*. W runie rośnie masowo babka wielonasienna *Plantago intermedia*.

4. Śródpolna aleja kasztanowcowa w Żukowie; fot. Z. Sobisz, 2011 r.

Janiewice (Jannewitz)

323.122 – 75 × 485, 75 × 486; 323.124 – 74 × 486; 1700 m

Park składa się z dwóch części: zachodniej, starszej, powstałej w drugiej połowie XIX wieku (o pow. 2,3 ha) i wschodniej (o pow. 1,2 ha), utworzonej około 1900 roku w oparciu o naturalne zadrzewienie śródpolne. Obie części parku, który jest własnością gminy Sławno, dzieli droga wiejska do wsi Żukowo (Suckow). Głównym elementem kompozycji części starszej jest dwór – była własność Podewilsów (Krause 1989).

Na szczególną uwagę zasługuje piękna aleja lipowa Bismarcka, która bierze swój początek przy kapliczce we wschodniej części parku i prowadzi drogą brukową, a dalej polną do kompleksu leśnego (linia oddziałowa między oddz. 333 i 334 leśnictwo Janiewice, obręb Żukowo, Nadleśnictwo Sławno). Aleja liczy 201 drzew, z czego 190 to lipy drobnolistne, 10 – klony jawory i jeden dąb szypułkowy. Według miejscowych podań, posadzona została przez von Bismarcka, który często przyjeżdżał z Warcina do janiewickiego dworu (mieszkał tu bowiem zarządca jego dóbr). Znakomita większość lip drobnolistnych ma obwoły w przedziale 110–270 cm, natomiast 21 drzew – od 360–380 do 405–470 cm. Wśród lip uwagę zwracają obecne także cztery klony jawory (305, 310, 320 i 335 cm).

5. Lewa strona elipsy grabowej w Brześciu; fot. Z. Sobisz, 2011 r.

Stary Kraków (Alt Krakow), 313.323 – 94 × 475, 120 m

Szpaler dębów szypułkowych na zboczu kościelnego wzgórza liczy osiem drzew (il. 6). W jego skład wchodzi również jesion wyniosły i lipa drobnolistna o obwodzie 395 cm. W runie występuje chroniony bluszcz pospolity. Podszycie stanowią bez czarny i głóg szypułkowy *Crataegus pedicellata*. Ten ostatni notowany jest również w parku leśnym w Starym Krakowie przylegającym do rzeki Wieprzy (Sobisz 2008).

Skarpa kościelnego wzgórza od strony brukowanej drogi porośnięta jest czosnkiem niedźwiedzim *Allium ursinum*, natomiast od strony wschodniej podrostem olszy czarnej *Alnus glutinosa* i jesionu wyniosłego. Przy kościele rosną dwa okazałe dęby szypułkowe (405 i 415 cm). Pierwszy jest opleciony kwitnącym i owocującym bluszczem pospolitym, którego pęd główny ma 85 cm obwodu. O sędziwym bluszczu dochodzącym do 18 metrów wysokości pisał Hreczkosiej (1975).

Noskowo (Notzkow), 313.342 – 89 × 488, 180 m

Park założony został w drugiej połowie XIX wieku w stylu krajobrazowym, naturalistycznym. Od XV wieku właścicielami Noskowa byli von Natzmero-

6. Szpaler dębowy w Starym Krakowie; fot. Z. Sobisz, 2011 r.

wie. Od 1656 do 1945 roku Noskowo posiadała rodzina von Zitzewitz (Vilbrandt 1989).

Do założenia dworsko-parkowego prowadzą dwie drogi. Pierwsza, asfaltowana do Żabna (Segenberg), przy której rosną dwa dęby szypułkowe o obwodach pni 480 i 450 cm. Druga, brukowana to aleja prowadząca do zabudowań gospodarczych, obsadzona klonami pospolitymi. Łącznie liczy 28 drzew (tabl. VIII B). Podrost stanowi bez czarny, szczególnie w pobliżu podwórza folwarcznego. Zarośla bzu czarnego występują na bardzo żyznych siedliskach, zwłaszcza zasobnych w związki azotu (Wojterska 1990).

Granicę założenia wzdłuż trasy szybkiego ruchu Gdańsk (Danzig) – Szczecin (Stettin) stanowi szpaler składający się ze 116 okazów grabu pospolitego *Carpinus betulus*. W runie rosną chronione: bluszcz pospolity jako roślina okrywowa i konwalia majowa *Convallaria majalis*.

Zakończenie

Na terenie gminy Sławno w latach 2008–2011 prowadzono inwentaryzację przyrodniczą 11 alei i pięciu szpalerów proponowanych do objęcia ochroną, z których jedynie aleja w Kwasowie jest obecnie pomnikiem przyrody. Zin-

wentaryzowano łącznie 1896 drzew, z których 1564 przypada na aleje, a 332 rośnie w szpalerach. Do szczególnie interesujących należy najstarsza w Polsce aleja lipowa w parku dworskim w Kwasowie, licząca 240–290 lat, oraz podwójna aleja lipowa w Tychowie.

Wiele okazów drzew uznano za pomnikowe – najokazalsze osiągają ponad 4 metry w obwodzie, czego przykładami jest: dziewięć lip drobnolistnych *Tilia cordata* (630, 560, 510, 500, 490, 445, 430, 425, 405 cm), siedem buków pospolitych *Fagus sylvatica* (500, 460, 440, 430, 415, 380, 300 cm) oraz trzy dęby szypułkowe *Quercus robur* (540, 515, 420 cm) w Kwasowie, lipa drobnolistna (515 cm) w Gwiazdowie (G-1), kasztanowiec zwyczajny *Aesculus hippocastanum* (520 cm) i klony jawory *Acer pseudoplatanus* (460, 410 cm) w Tychowie (T-3). Do innych pomników przyrody należą: dąb szypułkowy (380 cm) i kasztanowiec pospolity (340 cm) w Żukowie, dąb czerwony *Quercus rubra* (350 cm) w Warszkwówku, klony jawory (335, 320, 310, 306 cm) w Janiewiczach oraz brzozy brodawkowate *Betula pendula* (215, 210 cm) w Brześciu.

Do rzadkich przedstawicieli dendroflory alei i szpalerów występujących na terenie gminy należą: klon srebrzysty *Acer saccharinum* (260 cm) w Tychowie (T-3), porzeczka alpejska *Ribes alpinum* w Gwiazdowie (G-1), głóg szypułkowy *Crataegus pedicellata* w Starym Krakowie i bluszcz pospolity *Hedera helix* w Noskowie, Starym Krakowie i Tychowie (T-1).

Z gatunków zielnych, rzadkich w regionie, godne odnotowania są: czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum* w Starym Krakowie, komosa strzałkowa *Che-nopodium bonus-henricus* w Kwasowie oraz śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis* i przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis* w Wyszkwowie.

Bibliografia

- BIAŁECKI T. 2001. *Słownik nazw fizjograficznych Pomorza Zachodniego*, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- BIAŁECKI T. (red.) 2002. *Słownik współczesnych nazw geograficznych Pomorza Zachodniego z nazwami przejściowymi z lat 1945–1948. Praca zbiorowa*, Szczecin: Książnica Pomorska, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Szczecińskiego, AP w Szczecinie.
- DZIENNIK Urzędowy Województwa Zachodniopomorskiego 2001. Nr 33 z 11 X 2001, poz. 753, *W sprawie uznania pomników przyrody na terenie gminy Sławno (XX/154/2001)*, Szczecin.
- FORMAN R. T. T. 1983. Corridors in a landscape: their ecological structure and function, *Ekologia (CSSR)* 2 (4): 375–387.
- GRECKI H. 1979. Ewidencja ogólna dendrologiczno-techniczna parku leśnego I w Żukowie, Szczecin: Pracownie Konserwacji Zabytków, O. Szczecin [maszynopis].
- HRECZKOSIEJ J. 1975. Sędziwy bluszcz w Starym Krakowie, *Przyroda Polska* 3: 27.

- KAEMMERER M. 1988. *Ortsnamenverzeichnis der Ortschaften jenseits von Oder und Neiße*, Leer: Verlag Gerhard Rautenberg.
- KÖPKE E. 1989. Suckow, [w:] *Der Kreis Schlawe*, Bd. II: *Die Städte und Landgemeinden*, M. Vollack (hrsg.), Husum, Heimatkreises Schlawe, 1219–1226.
- KRAUSE M. 1989. Jannowitz, [w:] *Der Kreis Schlawe*, Bd. II: *Die Städte und Landgemeinden*, M. Vollack (hrsg.), Husum, Heimatkreises Schlawe, 1123–1135.
- MARKOWSKI R., BULIŃSKI M. 2004. *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego*, Gdańsk: Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Gdańskiego.
- MICHAELIS E. H. 1989. Lageplan des Rittergutes Tychow. Kreis Schlawe. Angefertigt im Jahre 1941. Vereideter Landmesser. Berlin, Weidenweg 23, [w:] *Der Kreis Schlawe*, Bd. II: *Die Städte und Landgemeinden*, M. Vollack (hrsg.), Husum, Heimatkreises Schlawe, 1240–1241.
- MICHAELIS E. H. 1989. Quatzow, [w:] *Der Kreis Schlawe*, Bd. II: *Die Städte und Landgemeinden*, M. Vollack (hrsg.), Husum, Heimatkreises Schlawe, 1103–1107.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A., ZAJĄC M. 2002. Vascular Plants and Pteridophytes of Poland. A Checklist, *Biodiversity of Poland* 1: 9–442.
- MISIEWICZ J., GRODZKA I. 1993. Park w Tychowie koło Sławna, *Słupskie Prace Matematyczno-Przyrodnicze* 9b: 15–26.
- OLACZEK R. 1990. Siedliska marginalne w systemie klasyfikacji gruntów i problem użytków ekologicznych, [w:] *Użytki ekologiczne w krajobrazie rolniczym*, Warszawa: Wyd. SGGW-AR, 7–25.
- PACYNIAK C., SURMIŃSKI J. 1965. Najstarsza aleja lipowa w Polsce, *Zapiski Koszalińskie*, 3 (23): 102–103.
- PEJSA J. 2003. Misja na Pomorzu, *Zeszyty Sławieńskie* 1: 54–59.
- QUER G. 1986. Dietrich Bonhoeffer und die theologische Kandidatenausbildung der Bekennenden Kirche in Hinterpommern, [w:] *Der Kreis Schlawe*, Bd. I: *Der Kreis als Ganzes*, M. Vollack (hrsg.), Husum, Heimatkreises Schlawe, 336–341.
- RUCIŃSKI P. 1998. Motywy i kryteria uznawania tworów przyrody za pomniki, *Las Polski* 23: 7–10.
- SAEUME R. 1986. Ein pommerscher Hochsommertag geht zur Neige, [w:] *Der Kreis Schlawe*, Bd. I: *Der Kreis als Ganzes*, M. Vollack (hrsg.), Husum, Heimatkreises Schlawe, 41–46.
- SCHULZ P. 1989. Tychow, [w:] *Der Kreis Schlawe*, Bd. II: *Die Städte und Landgemeinden*, M. Vollack (hrsg.), Husum, Heimatkreises Schlawe, 1238–1248.
- SENETA W., DOLATOWSKI J. 2004. *Dendrologia*, Warszawa: PWN.
- SOBISZ Z. 2008. Parki gminy Sławno, [w:] *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. VII: *Gmina Sławno*, W. Rączkowski, J. Sroka (red.), Sławno: Fundacja Dziedzictwo, 87–107.
- SZALEWSKA E., MAJEWSKA E., UCIECHOWSKI T., SZWENK E. 1975. Ewidencja parku w Kwasowie, gmina Sławno, Towarzystwo Urbanistów Polskich, O. Koszalin [maszynopis].
- TOKARSKA-GUZIK B. 2005. *The establishment and spread of alien plant species (kennophytes) in the flora of Poland*, Katowice: Uniwersytet Śląski.

- VILBRANDT V. 1989. Notzkow, [w:] *Der Kreis Schlawe*, Bd. II: *Die Städte und Landgemeinden*, M. Vollack (hrsg.), Husum, Heimatkreis Schlawe, 1058–1062.
- WETZEL E. 1931. Was die Flurnamen von Wendisch-Tychow erzählen, *Ostpommerische Heimat* 20: [1–2].
- WOJTERSKA M. 1990. Mezofilne zbiorowiska zaroślowe Wielkopolski, *Prace Komisji Biologii PTPN* 72: 3–125.
- WOŁK A. 1987. Szczegółowa inwentaryzacja zadrzewień, Instrukcja opracowana w Pracowni Fitomelioracji w ramach tematu CPBP 04. 10.03.04.13. IUNG Puławy [maszynopis].
- ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. 1995. Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce, [w:] *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*, W. Żukowski, B. Jackowiak (red.), Poznań: Zakład Taksonomii Roślin UAM 3, 9–96.
-

Gefäßbündelgewächse in den Alleen und Spalieren der Gemeinde Ślawno

Zusammenfassung

In der Gemeinde Ślawno (Schlawe) wurde in den Jahren 2008–2011 eine Bestandaufnahme von 11 Alleen und 5 Spalieren durchgeführt, um sie dem Naturschutzbund zu übergeben, jedoch nur die Allee in Kwasowo (Quatzow) wurde als Naturdenkmal anerkannt. Erfasst wurden insgesamt 1896 Bäume, davon 1564 in Alleen und 332 in Spalieren. Die interessanteste Lindenallee befindet sich im Park des Herrensitzes in Kwasowo. Mit ihren 240–290 Jahren gehört sie zu den ältesten in Polen. Erwähnenswert ist die doppelte Lindenallee in Tychowo (Wendisch Tychow).

Viele Bäume sind als Naturdenkmäler anerkannt, die wertvollsten mit über 4 m Umfang, z.B. 9 kleinblättrige Linden *Tilia cordata* (630, 560, 510, 500, 490, 445, 430, 425, 405 cm), 7 Gemeine Buchen *Fagus sylvatica* (300 bis 500 cm), 3 Stieleichen *Quercus robur* (540, 515, 420 cm) in Kwasowo, die kleinblättrige Linde (515 cm) in Gwiazdowo (Quäsdow), die Rosskastanie *Aesculus hippocastanum* (520 cm) und Bergahorn *Acer pseudoplatanus* (460, 410 cm) in Tychowo. Andere Naturdenkmäler sind die Stieleiche (380 cm) und die Gemeine Kastanie (340 cm) in Żukowo (Suckow), die Roteiche *Quercus rubra* (350 cm) in Warszkówko (Neu Warschow), Ahorne (335, 320, 310, 306 cm) in Janiewice (Jannewitz) und die *Betula pendula* Warzenförmige Birke (215, 210 cm) in Brzeście (Hohenzollernsdorf).

Nur einige seltene Exemplare der Baumkunde treten manchmal in Alleen und Spalieren des Kreises auf, der Silberne Ahorn *Acer saccharinum* (260 cm) in Tychowo, ein besonderer Johannisbeerstrauch *Ribes alpinum* in Gwiazdowo, Die Stielhadebutte *Crataegus pedicellata* in Stary Kraków (Alt Krakow), der Gemeine Efeu *Hedera helix* in Noskowo (Notzkow) und Tychow. Noch zu erwähnen sind: Bärlauch *Allium ursinum* in Stary Kraków, die Gänsefußart *Chenopodium bonus-henricus* in Kwasowo, das Schneeglöckchen *Galanthus nivalis* und das Gemeine Leberblünchen *Hepatica nobilis* in Warszkowo (Alt Warschow).

VI A. Aleja lipowa prowadząca do Warszkówka; fot. Z. Sobisz, 2011 r.

VI B. Śródpolna aleja lipowa w Gwiazdowie; fot. Z. Sobisz, 2011 r.

VII A. Prawa strona elipsy grabowej w Brześciu; fot. Z. Sobisz, 2011 r.

VII B. Aleja klonowa w Noskowie; fot. Z. Sobisz, 2011 r.